

دستور کار ۲۱

منشوری برای آینده

ریو- ۱۹۹۲

(۱۳۷۱ ه . ش)

AGENDA 21

CHARTER FOR FUTURE

RIO - 1992

برنامه کار ۲۱

منشوری برای آینده

به قلم: ژرارپیه

نوشته حاضر متن نهایی دستور کار ۲۱ است که به همین صورت در چهاردهم ژوئن ۱۹۹۲ در ریودوژانیرو به تصویب اجلاس عمومی رسیده است. این سند بار دیگر ویراسته و به زبانهای رسمی کشورهای عضو ترجمه شده است.

فصل ۱- مقدمه

۱- ۱: بشریت در لحظه حساسی از تاریخ قرار دارد. نابرابری بین کشورهای مختلف و درون هر کشور می‌رود که جاودانه شود، فقر و گرسنگی، فقدان بهداشت و بی‌سوادی رو به وخامت است و اکوسیستم‌هایی که حیات ما به آنها متکی است پیوسته رو به زوال می‌رود.

ادغام مسایل توسعه با مسایل زیست‌محیطی و توجه بیشتر به این دو موجب می‌شود نیازهای اساسی همهٔ افراد بشر برآورده گردد و سطح زندگی آنها ترقی کند، اکوسیستم‌ها بهتر حفاظت و اداره شود و آینده‌ای بی‌خطرتر و با سعادت‌تر در انتظار جهانیان باشد. هیچ کشوری نمی‌تواند به تنهایی به این مهم دست یابد، اما همراه با هم و در مشارکتی جهانی برای توسعه پایدار می‌توان به این مهم دست پیدا کرد.

۲- ۱: این مشارکت جهانی می‌بایست بر مبنای پذیرش ضرورت برخورد جامع و متعادل با مشکلات توسعه و محیط‌زیست و با تکیه بر مقدمهٔ قطعنامه شمارهٔ ۴۴/۲۲۸ مورخ ۲۲ دسامبر ۱۹۸۹ مجمع عمومی سازمان ملل، که هنگامی که کشورهای جهان خواستار برگزاری کنفرانس سازمان ملل در مورد محیط‌زیست و توسعه شده و به تصویب رسید، صورت گیرد.

۳- ۱: دستور کار ۲۱ مسایل اضطراری امروز را بازگو می‌کند و هدف آن آماده کردن جهان برای رویارویی با چالشهای قرن آینده است. این دستور بیانگر توافق جهانی و متعهد سیاسی کلیهٔ کشورهای جهان در بالاترین سطح برای همکاری و تعاون در زمینهٔ توسعه و محیط‌زیست است، و اجرای موفقیت‌آمیز آن در درجهٔ اول بر عهدهٔ دولتهاست .

استراتژیها، طرحها، سیاستها و فرایندهای ملی همگی برای رسیدن به این هدف ضروری است. جامعهٔ بین‌المللی می‌بایست از چنین کوششهایی در سطح ملی حمایت کند و در تکمیل آن بکوشد. در چنین زمینه‌ای است که می‌باید تشکیلات سازمان ملل نقشی کلیدی بر عهده گیرد. به علاوه، لازم است سایر سازمانهای بین‌المللی و منطقه‌ای و ناحیه‌ای به این امر یاری رسانند. همچنین باید شرکت وسیع عامهٔ مردم و دخالت فعال سازمانهای غیردولتی و سایر گروهها را تشویق کرد.

۴- ۱: دستیابی به اهداف توسعه‌ای و زیست‌محیطی دستور کار ۲۱ مستلزم آن است که حجم عظیمی از منابع مالی جدید و اضافی به کشورهای در حال توسعه منتقل شود تا هزینهٔ اضافی اقداماتی که این کشورها می‌بایست برای برخورد با مشکلات زیست‌محیطی جهان و پیشبرد توسعهٔ پایدار انجام دهند، تأمین گردد. همچنین، برای افزایش توانایی نهادهای بین‌المللی در اجرای دستور کار ۲۱ منابع مالی مورد نیاز است. ارزیابی مربوط به هزینه‌های مورد نیاز هر بخش از برنامه در همان بخش آورده شده است. این ارزیابی می‌باید توسط سازمانها و بنگاههایی که مسئول اجرای دستور کار هستند مورد بررسی قرار گیرد و اصلاحات لازم در آن به عمل آید.

۵- ۱: در اجرای قسمتهای مختلف برنامه، که در دستور کار ۲۱ مشخص شده، می‌بایست به شرایط ویژهٔ کشورهای که اقتصاد آنها در حال انتقال است، توجهی خاص مبذول گردد، و نیز ضروری است این مسئله در نظر گرفته شود که هم اکنون کشورهای یاد شده با چالشی بی‌سابقه برای تبدیل اقتصاد خود روبرو هستند و برخی از آنها درگیر و دار تنش اجتماعی و سیاسی قابل ملاحظه‌ای قرار دارند.

۶- ۱: دستور کار ۲۱ از برنامه‌های مختلفی تشکیل شده که همهٔ آنها به صورت مبنایی برای اعمال، اهداف، فعالیتها، و وسایل اجرا بیان شده است. دستور کار ۲۱ برنامه‌ای پویا است. این برنامه در هر کشور بسته به شرایط و امکانات و اولویتهای متفاوت آن، و با احترام کامل به اصول مندرج در «اعلامیه محیط‌زیست و توسعه ریو»، توسط سازمانهای مختلفی به اجرا درخواهد آمد. و به مرور زمان با تغییر

شرایط و نیازها، این برنامه نیز تکامل خواهد یافت. این فرآیند بیانگر آغاز مشارکتی جدید در سطح جهان برای رسیدن به توسعه پایدار است.

۷- ۱: در سر تا سر دستور کار ۲۱ هر جا که عبارت «از نظر زیست‌محیطی سالم» به کار رفته، منظور «از نظر زیست‌محیطی سالم و بی‌خطر» است؛ به خصوص در رابطه با عبارات «منابع انرژی» و «عرضه انرژی» و «سیستمهای انرژی» یا در مورد «تکنولوژی یا تکنولوژیها» این حکم صادر است.

یادداشت: هر جا کلمه حکومتها به کار می‌رود، جامعه اقتصادی اروپا (اتحادیه اروپایی) و حوزه‌های صلاحیت آن را نیز شامل می‌شود.

بخش I - ابعاد اجتماعی و فرهنگی

فصل ۲- تسریع توسعه پایدار

برنامه کار ۲۱، خواستار همکاری جهانیان جهت دستیابی به یک اقتصاد جهانی پویا و روبه رشد، در حمایت از توسعه پایدار در کشورهای فقیر، می‌گردد. آمار مربوط به دهه ۱۹۸۰ به عنوان یک نمونه منفی ذکر شده است. یک اقتصاد جهانی راکد، تنزل قیمت مواد اولیه، کاهش کمک‌های مالی و میزان سرمایه‌گذاری‌ها و افزایش بدهی‌ها که منجر به جریان معکوس سرمایه از کشورهای در حال توسعه به کشورهای پیشرفته شده است. نخستین پیش شرط توسعه پایدار، ایجاد یک «نظام تجاری چند جانبه باز، مطمئن، مبتنی بر عدم تبعیض، و برابری و قابل پیش‌بینی» است که در آن کالاهای صادراتی کشورهای در حال توسعه بتوانند بازارهایی با قیمت عادلانه و بدون موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه بیابند.

نباید اجازه داده شود که اقدامات مربوط به حمایت از محیط زیست باعث محدودیت تجارت و یا محدودیت تجارت، سبب آسیب محیط‌زیست گردد.

مسائل حساس در این زمینه باید هر یک بر حسب شرایط خویش مورد حل و فصل قرار گیرند.

موضوع آن که کمک اقتصادی باید افزون بر، کمک لازمه حفاظت از محیط زیست و اصلاح شرایط تجاری صورت گیرد، در چهارمین اجلاس کمیته تدارکاتی در شهر نیویورک، در پیش‌نویس برنامه در پرانتز گنجانده شد. بعداً در ریو، به فصل ۳۳ اضافه گردید.

هزینه اجرا: ۸/۸ میلیارد دلار برای کمک اقتصادی به کشورهای در حال توسعه

- برای جبران شروط نابرابر تجاری، میزان کمک متناسب با بهبود این شروط تعدیل خواهد شد.

فصل ۳- مبارزه با فقر

«این هدف که در دراز مدت همه مردم باید بتوانند از یک زندگی مناسب پایدار برخوردار باشند، باید عامل منسجم کننده‌ای باشد که باعث گردد سیاست گزاران مسائل مربوط به توسعه، مدیریت پایدار منابع، و محو فقر را همزمان مخاطب قرار دهند.» این هدف باید بواسطه گسترش امکانات دستیابی محرومان به آموزش، بهداشت، آب آشامیدنی سالم و بهداشتی، و دسترسی به منابع، خصوصاً زمین، دنبال شود. همچنین این هدف باید با احیای منابع آسیب دیده، تقویت قشرهای آسیب پذیر، به ویژه زنان، جوانان و مردم بومی، و با تضمین اینکه «زنان و مردان از حق مساوی و این توانایی برخوردارند که آزادانه و با احساس مسئولیت در مورد تعداد فرزندان خود و فاصله زمانی بین آنها تصمیم‌گیری کنند»، تعقیب گردد. با توجه به اینکه فعالیت اقتصادی مردمان فقیر در «بخش غیر رسمی» در بسیاری از کشورهای در حال توسعه معادل یا بیش از میزان فعالیت ایشان در بخش رسمی می‌باشد، مقررات و موانع تبعیض آمیز بر علیه بخش غیر رسمی باید حذف شود.

هزینه اجرا: ۳۰ میلیارد دلار، که شامل ۱۵ میلیارد دلار کمک اقتصادی می‌گردد.

فصل ۴- تغییر الگوهای مصرف

«یکی از جدی‌ترین مشکلاتی که کره ما را تهدید می‌کند الگوهای تاریخی غیرقابل تداوم مصرف و تولید به ویژه در کشورهای صنعتی است.» این امر تا حدی ناشی از توزیع نابرابر در آمد و ثروت است که سبب مصارف خودنمایانه غیرقابل تداوم می‌گردد. تحقیقات اجتماعی و سیاستها باید مفاهیم نوینی از موقعیت شیوه زندگی را ارائه کنند که «وابستگی کمتری به منابع تمام شدنی زمین و هماهنگی بیشتری با ظرفیت‌های تولیدی آن داشته باشند» از طریق کاربرد تکنولوژی نوین و ارزش‌های اجتماعی مجدد، باید حصول به کارآیی بیشتر در زمینه استفاده از انرژی و منابع، به عنوان مثال کاهش ضایعات بسته‌بندی محصولات، را در مد نظر قرار داد.

هزینه اجرا: به نظر نمی‌رسد که اقدامات توصیه شده، به منابع جدید مالی قابل ملاحظه‌ای نیاز داشته باشد.

فصل ۵- تحولات جمعیتی و پایداری زیست محیطی

رشد سریع و مستمر جمعیت کشورهای در حال توسعه و انفجار جمعیت در شهرهایی که آمادگی پذیرش آنها را ندارند، فشار فزاینده شدیدی بر ظرفیت کره زمین جهت حمایت از حیات می‌گذارد. با توجه به حساسیتی که نمایندگان جوامع اسلامی و کاتولیک در کنفرانس نشان دادند، برنامه کار ۲۱ دولتها را تشویق می‌کند که همساز و در ارتباط با برنامه‌های توسعه اقتصادی خود سیاستهایی را در رابطه با رشد جمعیت تدوین و اجرا نمایند. خدمات بهداشتی باید «شامل مراقبت‌های بهداشتی مؤثر، مطمئن تولید مثل و زایمان برای زنان و به مدیریت ایشان و حسب لزوم نیز خدمات قابل دسترس، ارزان برای برنامه ریزی اندازه خانواده...» باشد. هنگام تبلیغ برای کاهش بارآوری، باید بر کاهش نرخ مرگ و میر کودکان تأکید گردد. هدف آن است که تحولات جمعیتی تا پایان قرن اخیر منجر به نزدیک شدن نرخ‌های کاهش یافته زاد و ولد و مرگ و میر و تثبیت جمعیت جهان در سطحی قابل تداوم گردد.

هزینه اجرا: ۷ میلیارد، شامل ۳/۵ میلیارد دلار کمک اقتصادی.

فصل ۶- حمایت و ارتقاء سلامت انسان

«در استراتژی کلی تأمین سلامتی همگان در سال ۲۰۰۰، اهداف مربوطه از این قرارند: تأمین نیازهای بهداشتی اولیه جمعیت‌های روستایی، نیمه شهری و شهری؛ فراهم ساختن خدمات تخصصی و ضروری بهداشتی زیست محیطی؛ و هماهنگی برای مشارکت مردم در بخش بهداشت و بخش‌های مربوطه به بهداشت، و بخش‌های مربوطه غیر پزشکی (نظیر نهادهای تجاری، اجتماعی، آموزشی و مذهبی) در حل مسائل بهداشتی. خدمات بهداشتی، باید نیازمندترین بخش‌های جمعیت را در اولویت قرار داده و تحت پوشش قرار بدهد، خصوصاً آنهایی را که در مناطق روستایی زندگی می‌کنند.» اقدامات پیشگیرانه پیشنهادی شامل مقابله با خطرات زندگی شهری و خطرات ناشی از آلودگی هوا نیز می‌گردند.

هزینه اجرا: ۲۷۳ میلیارد دلار (سومین رقم عمده و بازتاب برنامه‌های کوچک و نیز بزرگ در این زمینه)، شامل ۲۸/۴ میلیارد دلار

کمک اقتصادی

فصل ۷- تأمین مسکن مناسب برای انسانها

«در کشورهای صنعتی، الگوهای مصرفی شهرها به شدت بر اکوسیستم جهانی فشار آورده، در حالیکه ایجاد مسکن در کشورهای در حال توسعه نیازمند مواد خام بیشتر، انرژی و توسعه اقتصادی جهت فائق شدن بر مسائل اولیه اقتصادی و اجتماعی می‌باشد.»

جمعیت‌های شهری جدیدی که زاغه‌های حاشیه شهرهای جنوب را اشغال کرده‌اند از لحاظ تأمین زندگی به منابع خود اتکاء می‌کنند. تجربه برنامه عمران سازمان ملل متحد نشان می‌دهد که هر ۱ دلاری که در این نواحی سرمایه‌گذاری می‌کند، ۱۲۲ دلار سرمایه‌گذاری محلی به دنبال خود ایجاد می‌کند.

بدین ترتیب یک «برخورد توانبخش» ممکن می‌گردد: با سرمایه‌گذاری جهت فراهم ساختن ساختارهای زیربنایی، مردم خود خانه‌هایشان را خواهند ساخت. برنامه‌ریزی جهت استفاده عقلانی از زمین باید نابودی محیط زیست شهرها را که غیرقابل جبران می‌باشد، کاهش می‌دهد.

هزینه اجرا: ۲۱۸ میلیارد دلار، شامل ۲۹ میلیارد دلار کمک اقتصادی.

فصل ۸- ادغام محیط زیست و توسعه

گرچه بیش از ۱۴۰ کشور نهادهایی را جهت حمایت از محیط زیست بوجود آورده‌اند و شرکتهای بزرگ فراملی، پیرامون توجه و نگرانی زیست محیطی خویش تبلیغ می‌کنند، اما همچنان دفاع از محیط زیست پس از وقوع حوادث انجام می‌گیرد و کمترین اهمیت را داراست. در حسابهای ملی مربوط به محاسبه تولید ناخالص ملی (GNP) مصرف منابع غیرقابل تجدید به عنوان تولید مطرح می‌شود و هیچ رقمی جهت هزینه نابودی منابع خاک و آب در نظر گرفته نمی‌شود. در این فصل، برنامه کار ۲۱ از ملتها و شرکتهای می‌خواهد که هزینه‌های حمایت محیط زیست، تخریب و بازسازی آن را از همان ابتدا در تصمیم‌گیری‌های خویش بگنجانند و بدون تأخیر تحقیقات لازم جهت محاسبه این هزینه‌ها را انجام دهند، و الزاماتی را بوجود بیاورند که این ملاحظات را در تمام سطوح تصمیم‌گیری مدنظر قرار دهد.

هزینه اجرا: ۶۳ میلیون دلار کمک اقتصادی

بخش II - منابع لازم برای توسعه

فصل ۹- حفاظت از جو

کشورهای تولید کننده نفت و ایالات متحده آمریکا متن این فصل از برنامه کار ۲۱ را از ابهام و شرط آکنده نموده‌اند. در متن نهایی اسمی از سوخت فسیلی برده نشده، گاز دی اکسید کربن در زمره «گازهای گلخانه‌ای» قرار گرفت، بر عدم یقین علمی و نیاز به انجام تحقیقات بعدی تأکید گردید، و تحت پوشش شروط معاهدات بین‌المللی، از جمله «عهدنامه پیرامون تغییرات آب و هوا» مصوب سال ۱۹۹۲ که خود مبین تفاوت نظرات و مقاومت این کشورها در مقابل ایجاد تعهد است، از هرگونه الزام و تعهد ملی اجتناب گردید. (در مقابل، مسائل مربوط به لایه ازن با وضوح کامل، CFCs های انسان ساخت و هالون‌ها و... نسبت داده شد). به هر حال، فصل ۹ وضع محدودیت و ایجاد کارآیی در زمینه تولید و مصرف انرژی، توسعه منابع انرژی قابل تجدید، و ارتقاء تکنولوژی حمل و نقل وسیع و دستیابی کشورهای در حال توسعه به آن را تشویق می‌کند. حفظ و توسعه «همه مخازن گازهای گلخانه‌ای» تشویق شده و اعلام گردیده است که آلودگی محیط زیست فرا مرزی باید تحت کنترل جامعه بین‌المللی در آید.

هزینه اجرا: ۲۰ میلیارد دلار کمک اقتصادی جهت تعدیل اثرات زیست‌محیطی توسعه تولید و مصرف انرژی در کشورهای در حال توسعه (در طرح پیش‌نویس کمیته مقدماتی رقمی بالغ بر سالانه ۱۲۰ میلیارد دلار سرمایه گذاری از منابع درونی کشورها و سایر کمکها برآورد شده بود). به علاوه ۸۰۰ میلیون تا ۱/۲۳ میلیارد دلار کمک اقتصادی جهت سایر جوانب مربوط به کنترل آلودگی هوا در کشورهای در حال توسعه.

فصل ۱۰- برنامه ریزی و مدیریت استفاده از زمین

تحت فشار افزایش جمعیت، جهان آموخته است تا استفاده‌های گوناگون و رقابتی از منبع تمام شدنی زمین را توسط نهادهای عمومی گروه‌بندی و برنامه ریزی نماید. اکنون این نهادها باید دریابند که ملاحظات مربوط به محیط زیست را در تصمیم‌گیری‌هایی که شاید صدمه جبران ناپذیری بر اکوسیستم‌ها بگذارند، دخیل سازند.

هزینه اجرا: ۵۰ میلیون دلار کمک اقتصادی جهت تأمین هزینه ملی همکاری فنی، تحقیقات و آموزش.

فصل ۱۱- مبارزه با نابودی جنگل‌ها

مذاکرات مربوط به این فصل با مذاکرات موازی و بحث‌انگیز پیرامون «موافقت‌نامه بین‌المللی چوب استوایی ۱۹۸۳» که می‌بایست در سال ۱۹۹۲-۳ مورد تجدید نظر قرار می‌گرفت متقارن و در هم آمیخته شد. نگرانی کشورهای توسعه یافته در مورد تخریب جنگل‌های

مرطوب استوایی به عنوان مخازن گازهای گلخانه‌ای سبب شد تا ایشان ادعا نمایند این جنگل‌ها «منافع مشترک جهانی» هستند. کشورهای صاحب این جنگل‌ها به ویژه برزیل و اندونزی به شدت این ادعا را رد نموده‌اند، به ویژه هنگامی که ایالات متحده از شناختن حق حاکمیت ایشان بر این منابع در طی مذاکرات مرتبط به معاهده تنوع زیستی که همزمان جریان داشت خودداری ورزید. معهدا این فصل خواستار تحقیقات هماهنگ بین‌المللی و تلاش‌های حفاظتی برای کنترل برداشت جنگل‌ها و «نابودی غیرقابل کنترل آن و تبدیل به سایر عوامل استفاده از زمین»، افزون بر ارزش جنگل‌های موجود با کاربرد تکنولوژی‌های بومی و فنون کشاورزی و گسترش پوشش جنگلی در حال کاهش زمین گردید.

هزینه اجرا: ۳۱/۲۵ میلیارد دلار، شامل ۵/۶۷ میلیارد دلار کمک اقتصادی و فنی.

فصل ۱۲- کویرزدایی

گسترش کویرها حدود ۷۰ درصد از ۳/۶ میلیارد هکتار زمین خشک کره‌ما، یک چهارم سطح کلی آن و زیستگاه حدود یک ششم از جمعیت آن را تهدید می‌نماید. قحطی در ساحل عاج و سومالی (که شیوه رفتار انسان آن را تشدید می‌کند) عوارض حاد پیامدهای این روند نامطلوب هستند. در این فصل برنامه کار ۲۱ خواهان انجام مطالعه عمیق پیرامون این روند و رابطه آن با تغییر آب و هوای جهان است تا بتوان مطالعه و تحقیق جهت توسعه طبیعی گیاهان را به منظور حمایت از گیاه کاری و جنگل کاری وسیع، نظارت بر آن و معکوس گرداندن روند فرسایش زمین و اقدامات مشابه کوچک و بزرگ را تشویق کرده و بهبود بخشید. به آن دسته از ساکنین زمین که در اثر این جریان زندگی شان در معرض خطر قرار گرفته و یا شیوه زندگی شان نابود شده، باید کمک شود تا اسکان مجدد بیابند و با زندگی جدید تطبیق پیدا کنند. در این فصل مجمع عمومی سازمان ملل متحد تشویق می‌شود تا مذاکراتی را پیرامون عقد یک معاهده بین‌المللی برای مبارزه با کویری شدن زمین در نخستین اجلاس خود انجام داده و آن را در سال ۱۹۹۴ جهت تصویب ارایه کند.

هزینه اجرا: ۸/۶ میلیارد دلار، شامل ۴/۸ میلیارد دلار کمک اقتصادی و فنی.

هزینه کمک به اسکان مجدد ساکنان نواحی فو در برآوردهای مالی فصول ۳ و ۱۴ گنجانده شده است.

فصل ۱۳- توسعه کوهستانی

ارزیابی شرایط و امکانات انسان بر مبنای نگرش اکوسیستمی دارای این مزیت است که اهمیت مناطق کوهستانی کره زمین را تشخیص و مورد تأکید قرار می‌دهد. حدود ۱۰ درصد جمعیت زمین در مناطق کوهستانی زندگی نموده یا مستقیماً از منابع این مناطق استفاده می‌نمایند.

اما شمار بسیار بیشتری از ایشان به کوهستان به عنوان تنظیم کننده منابع آب، کنترل کننده هرز آب و شکل دهنده آب و هوا متکی هستند. این فصل خواستار مطالعه، حمایت، و احیای این اکوسیستم‌های شکننده و کمک به جمعیت نواحی کوهستانی‌ای که در معرض تخریب و نابودی قرار دارند، می‌باشد.

هزینه اجرا: ۱۳ میلیارد دلار، شامل ۱/۳ میلیارد دلار کمک فنی و اقتصادی.

فصل ۱۴- کشاورزی و توسعه روستایی

با در نظر گرفتن اندازه و ابعاد رشد فعلی جمعیت جهان، مسئله تأمین مواد غذایی باید در ابعاد جهانی‌اش مورد توجه قرار گیرد و به ابتکار عمل زارع معیشتی واگذار نگردد. کشاورزی سنتی دیگر قادر به تأمین نیازهای دهکده‌های پر جمعیت بخش ماقبل صنعتی جهان نمی‌باشد.

تکنولوژی‌های جدید که با ازدیاد بازدهی زمین‌های زیر کشت برای اولین بار تولیدات مواد غذایی را دو برابر کرده است، می‌بایست به نحو قابل اطمینان‌تری قابلیت پایداری یابند. این تکنولوژی باید به سرزمین‌هایی نظیر آفریقا که هنوز طبق روش قدیم در آنها کشاورزی می‌شود، انتقال و با شرایط آنجا وفق داده شود. عرضه قابل اطمینان می‌تواند برداشت محصول در تمامی طول سال را در بسیاری از زمین‌ها میسر سازد. از فرسودگی خاک چه بوسیله تکنولوژی جدید و چه با روش‌های قدیم باید جلوگیری شود. کشاورزی جدید انقلاب صنعتی را به دنبال دارد و اکثر فرصت‌های کاری در مکان‌های دیگری مثل آزمایشگاه‌ها، کارخانه‌های مواد شیمیایی، کارخانجات صنعتی و نیروگاه‌های دور از زمین کشاورزی صورت می‌گیرد. توسعه روستایی می‌بایست بهبود انبارداری، فرآیند مواد و توزیع را در برگیرد.

هزینه اجرا: ۳۰/۸ میلیارد دلار، شامل ۴/۹۵ میلیارد دلار کمک فنی و اقتصادی.

فصل ۱۵- حفاظت از تنوع بیولوژیکی

«تداوم خدمات و تولیدات حیاتی کره زمین بر تنوع و تغییرناپذیری ژن‌ها، گونه‌ها، جمعیت‌ها و اکوسیستم‌ها متکی است.» تخریب زیستگاه‌ها (نظیر منطقه آمازون)، برداشت بیش از حد (مثل اقیانوس‌ها) و نقل و انتقال نابجای گیاهان و حیوانات مختلف به زیستگاه‌های

دور دست باعث آغاز دوره نوینی از انقراض گیاهان و جانوران گردیده است، که با دوره تحولات گسترده زمین‌شناسی اولیه که حیات بر کره زمین را آغاز کرد قابل مقایسه است. برنامه کار ۲۱ خواستار تصویر کامل‌تری از فاجعه است و علاوه بر آن وظیفه تعیین اقدامات لازم مقابله‌ای را به معاهده تنوع زیست محیطی، که همزمان در ریو مطرح گردید واگذار می‌نماید. همانند معاهده مذکور، برنامه کار ۲۱ حق حاکمیت کشورها بر منابع ژنتیکی اکوسیستم‌های حوزه و حق مردم بومی در مشارکت در بهره‌برداری از منابع ژنتیکی‌ای که خود پرورانده‌اند با استفاده از بیوتکنولوژی را به رسمیت می‌شناسد.

هزینه اجرا: ۳ میلیارد دلار، شامل ۱/۵ میلیارد دلار کمک اقتصادی و فنی.

فصل ۱۶- بیوتکنولوژی پایدار

درک و کنترل بر فرآیندهای حیات که طی نیم قرن اخیر بدست آمده است، نوع بشر را از ابزار بی‌سابقه‌ای جهت افزایش دستیابی به غذا، غذای دامی و مواد خام قابل تجدید، بهبود سلامت انسان و حمایت بیشتر از محیط زیست بهره‌مند ساخته است. با توجه به علم و تکنولوژی گسترده‌ای که در اختیار کشورهای پیشرفته قرار دارد، برنامه کار ۲۱ خواستار انتقال بیوتکنولوژی به کشورهای در حال توسعه و ایجاد زیربنای نهادین و نیروی انسانی است که بتواند این تکنولوژی را به خدمت گیرد.

هزینه اجرا: ۲۰ میلیارد دلار، شامل ۲۰۰ میلیارد دلار کمک فنی.

فصل ۱۷- حفاظت از اقیانوس‌ها

هنوز نوع بشر از زهدانی که ۳ میلیارد سال از تاریخ ۳/۵ میلیاردی تکامل، خانه‌اش بوده، چندان دور نشده است و بیش از نیمی از جمعیت جهان در محدوده ۶۰ کیلومتری اقیانوس‌ها زندگی می‌کند. اکنون استفاده و سوء استفاده از اقیانوس‌ها، این منبع حیاتی دائمی موجودیت بشر را در معرض خطر قرار داده است. مواد زائد تمدن صنعتی به آبهای ساحلی که غنی‌ترین مکان حیاتی اقیانوس‌ها هستند سرازیر می‌شود، صید بیش از حد نیاز، ماهی‌ها را به نابودی می‌کشاند و گازی اکسیدکربن بسیار بیشتر از ظرفیت جذب کننده مخزن سیلیکات کربن دریاها می‌باشد. «قانون دریاها» که قرار بود اقیانوس‌ها را به عنوان منافع مشترک جهان حفظ کند، میلیونها کیلومتر از سطح فلات قاره‌ها و اقیانوس‌هایی را که روی آنها قرار دارند، تحت حاکمیت ملی کشورها قرار داد.

این فصل از برنامه کار ۲۱ اهداف و برنامه‌هایی را پیشنهاد می‌نماید که کشورها باید تحت آنها منابع اقیانوس‌های «خود» را برای خود و منفعت ملتهایی که در جوار آن اقیانوس‌ها واقع شده‌اند حفظ کنند، و نیز برنامه‌های بین‌المللی ای که منابع «باقیمانده» مشترک در

جهت منافع همگان حتی کشورهای که به دریا راه ندارند، حفاظت شود. اما، منافع اقتصادی حاکم، میزان وسعت و بودجه یک چنین برنامه‌هایی را در فاصله توافقات کمیته مقدماتی مصالحه ریو کاهش داد.

هزینه اجرا: ۱۳ میلیارد دلار، شامل ۳۳۰ میلیون دلار کمک فنی و اقتصادی.

فصل ۱۸- حفاظت و مدیریت آبها

آب، که زمانی مثل هوا رایگان بود، به سرعت به کالایی چون نفت تبدیل می‌شود.

موجودیت جمعیت‌های بشری، خصوصاً در ابر شهرها و در زمین‌های حاشیه‌ای که به طور روزافزونی زیرکشت می‌روند، با محدودیت دسترسی به آب مواجه است. آب اصلی‌ترین نیاز متابولیسم انسان در هر لحظه از زندگی اوست و آلودگی آبها منشأ بسیاری از بیماریهاست.

پیشنهاد‌های برنامه کار ۲۱ در این فصل مشتمل‌اند بر تأسیس مکانیسم‌های پیش‌بینی آب و هوایی در بلندمدت، پاکسازی منابع مشخص آلوده‌سازی آبها و تأمین آب برای افزایش جمعیت جهانی به میزان ۲ برابر رقم فعلی آن.

هزینه اجرا: ۵۴/۷ میلیارد دلار، شامل ۱۷ میلیارد دلار کمک فنی و اقتصادی.

فصل ۱۹- مدیریت مواد شیمیایی سمی

انقلاب صنعتی، قریب به ۱۰۰/۰۰۰ ماده شیمیایی مصنوع بشر را وارد تجارت جهانی کرده است. در حدود ۹۵ درصد از تجارت جهانی مربوط به ۱۵۰۰ ماده شیمیایی است که اغلب در طی ۴ دهه گذشته مورد استفاده قرار گرفته‌اند. مزایای این مواد به گونه‌ای است که در اولین بار استفاده، هر گونه نگرانی پیرامون صدمات وارده از سوی آنها به محیط‌زیست را از بین می‌برند (مثلاً د.د.ت را در نظر بگیرید). هنوز عواقب استفاده درازمدت یا حتی آبی و کوتاه مدت، نیمی از این مواد شیمیایی بر ارگانیسم انسان و محیط‌زیست روشن نیست. در این فصل برنامه کار ۲۱ اهدافی چون ارزیابی کامل ۵۰۰ ماده شیمیایی تا قبل از سال ۲۰۰۰ را دنبال می‌کند، هدفی که با همکاری مشتاقانه همه طرفین ذیربط همراه است.

هزینه اجرا: ۶۰۰ میلیون دلار، شامل اعطای ۱۵۰ میلیون دلار به کشورهای صنعتی جهت انجام ارزیابی و کنترل توزیع.

فصل ۲۰- زباله‌های خطرناک

برخی از ۱۰۰/۰۰۰ نوع مواد شیمیایی مصنوع بشر، در هر ۲ کیلوگرم مواد زائد سرانه‌ای که به طور روزانه در کشورهای صنعتی تولید می‌شود، دارای تبعات زیانباری است. محدودیت مکانی دفن مواد زائد در زمین این کشورها، سبب گسترش نوعی تجارت بین‌المللی جدید سؤال برانگیز یعنی انتقال این مواد به دیگر کشورها شده است. دست‌اندرکاران این تجارت توانسته‌اند با تصویب معاهده باماگو در رابطه با کنترل انتقال و دفن فرا مرزی مواد زائد زیانبار در کشورهای دیگر را به تعویق بیندازند. انعقاد معاهده باماگو در رابطه با منع ورود و جلوگیری از نقل و انتقال فرا مرزی مواد زائد خطرناک در آفریقا، به عنوان یک اقدام دفاعی برای پیشگیری از ورود زباله‌های خطرناک به این قاره، نشان‌دهنده مقصد زباله‌های اروپایی است. کشورهای در حال توسعه در قاره‌های دیگر نیز به همین ترتیب تحت فشار قرار دارند تا این واردات ناخوشایند را بپذیرند. برنامه کار ۲۱ در این فصل خواستار حمایت بین‌المللی برای جلوگیری از این تجارت و نگاهداری محموله‌های خطرناک در مخازن ایمن است.

هزینه اجرا: ۱۸/۵ میلیارد دلار در سطح جهان، ۳/۵ میلیارد دلار مختص احتیاجات کشورهای در حال توسعه، شامل ۱/۲۵ میلیارد دلار کمک فنی و اقتصادی.

فصل ۲۱- زباله‌های جامد و فاضلاب

صرفنظر از محتوای زیانبار زباله‌های جامد، حجم این زباله‌های تولید شده در تمدن صنعتی، خود لازم می‌آورد تا روش‌هایی برای کنترل و رهایی از آن جستجو شود تا از زیانهای وارده بر محیط زیست کاسته شود. تقلیل کمیت زباله و بازیافت آن باید به صورت یک استراتژی دنبال شود تا بتوان به روش صحیح پالایش مواد زائد سازگار با محیط‌زیست دست یافت. مدیریت گردش مواد به درون نظام تولید و مصرف، و خروج از آن بر اساس مکانیسم‌های مشابه «گردش حیاتی» باید تشویق گردد.

هزینه اجرا: کشورهای پیشرفته باید ۱ درصد از هزینه دفع زباله‌های خود را در راه توسعه تکنولوژی جدید جهت کاهش این مواد و بازیافت آنها صرف کنند، که سالانه بالغ بر ۱۴/۵ میلیارد دلار می‌گردد. هزینه توسعه امکانات دفع مواد زائد در کشورهای در حال توسعه بالغ بر ۲۲/۵ میلیارد دلار تخمین زده می‌شود. از این مبلغ ۶ میلیارد دلار جهت کمک‌های اقتصادی و فنی در نظر گرفته شده است.

فصل ۲۲- زباله‌های اتمی

در حال حاضر، تولید نیروی هسته‌ای موجب ایجاد ۲۰۰/۰۰۰ تن زباله با رادیو اکتیو پایین و متوسط ۱۰/۰۰۰ تن زباله با رادیو اکتیو بالا می‌گردد. این مشکل که بیشتر گریبانگیر کشورهای توسعه یافته است، لازم می‌آورد تا «دستورالعمل حمل و نقل فرا مرزی زباله‌های اتمی» که توسط آژانس بین‌المللی انرژی اتمی پیشنهاد گردیده است، به طور اکیدتری رعایت شده و «معاهده لندن» که خواستار رعایت داوطلبانه ضوابط دفن زباله‌ها در اقیانوسها می‌باشد، قدرت اجرایی پیدا کند.

هزینه اجرا: ۸ میلیون دلار برای انجام کارهای تحقیقاتی و همکاری بین‌المللی جهت کنترل این خطر.

بخش III - تقویت گروه‌های اصلی

فصل ۲۳ - مقدمه

«شرکت و تعهد کلیه گروه‌های اجتماعی، شرط لازم جهت اجرای مؤثر اهداف و سیاست‌ها و مکانیسم‌های مورد توافق در کلیه فعالیت‌های برنامه کار ۲۱ است...».

فصل ۲۴ - زنان

زنان کشورهای فقیر، بار ظالمانه‌ترین شرایط فقر را به دوش می‌کشند که شامل انجام سخت‌ترین و پست‌ترین کارها، درد زایمان، و پریشانی حاصل از مرگ و میر نوزادان نیز می‌گردد. به علاوه آنها از تحقیر ناشی از موقعیت پست زندگی شان رنج می‌برند. در این فصل، دولت‌ها که عمدتاً از مردان تشکیل شده‌اند، تشویق شده‌اند تا با مسئله زنان روبرو شوند و امکانات مساوی برای دختران در زمینه دسترسی به آموزش را فراهم آورند، از فشار کار بر دختران و زنان بکاهند، دستیابی به یک سیستم بهداشتی که پاسخگوی نیازهای زنان باشد را میسر سازند، و امکان اشتغال و مشارکت کامل زنان در زندگی اجتماعی و فرهنگی و عمومی را فراهم کنند. در صورت عدم مشارکت زنان، توسعه پایدار ممکن نیست.

هزینه اجرا: همان هزینه‌هایی است که در سایر برنامه‌ها منظور شده است، به علاوه ۴۰ میلیون دلار کمک فنی جهت جمع آوری آمار و تدوین روش‌های نظارت.

فصل ۲۵ - جوانان و کودکان

از دولتها خواسته شده است تا جوانان را در فرآیند توسعه مشارکت دهند. در زمره اقداماتی که در این زمینه باید انجام شود آن است که تا سال ۲۰۰۰ میلادی امکان تحصیلات دبیرستانی برای حداقل ۵۰ درصد از دختران و پسران فراهم آید. همچنین از دولتها خواسته شده است تا از نقض حقوق جوانان، به ویژه دختران جوان که پدیده مزمن برخی از فرهنگهاست، جلوگیری نمایند.

هزینه اجرا: هزینه این امر در سایر فصلها منظور شده است.

فصل ۲۶- مردم بومی

رشد جمعیت بر مرزهای جغرافیایی، تمدنهای کشاورزی سنتی و تمدنهای صنعتی فشار آورده و موجب تعرض به زیستگاههای بکر طبیعی از سواحل قطب شمال تا جنگل‌های مرطوب استوایی و تعرض به شمار باقیمانده اندک بومیانی شده است که هنوز از شکار و گردآوری غذا به حیات سنتی خود ادامه می‌دهند. مردم بومی می‌توانند چیزهای زیادی را درباره توسعه پایدار به جهان صنعتی بیاموزند. برنامه کار ۲۱ تأکید دارد که مردم بومی در سطح جهانی در این امر شرکت داده شوند. نقطه شروع این کار باید اتخاذ اقدامات مربوط به حمایت از حقوق آنها و حفظ میراث شان باشد.

فصل ۲۷- سازمان‌های غیر دولتی

از لحاظ تاریخی اعتبار تأسیس ارگان‌های حفاظت از محیط زیست در زمره سازمان‌های رسمی دولتی، باید به دموکراسی مشارکت جویانه‌ای داده شود که مجدانه از سوی سازمان‌های غیر دولتی نهضت جهانی محیط زیست که اینک جهانی شده است، تبلیغ می‌گردد. به موازات فرآیند تقویت سازمان‌های غیردولتی، حفاظت از محیط‌زیست در کشورهای پیشرفته توسط سازمان‌های همتای آنها در کشورهای در حال توسعه، در کنار موضوع حفاظت از محیط زیست، امر توسعه نیز باید در دستور کار این سازمان‌ها قرار داده شود. آگاهی عمیق‌تر از مسائل اقتصادی و سیاسی توسعه نیافتگی مسلماً بر توان بشر دوستانه این سازمان‌ها که عمدتاً از جوانان مشتاق تشکیل می‌گردد خواهد افزود. دستور کار ۲۱ تأکید دارد که دولتها، گریزناپذیری این امر را بپذیرند و بطور سازنده‌ای با این اپوزیسیون جدید کار کنند، حتی اگر در لحظاتی شدت عمل مشتاقانه این اپوزیسیون توهماتی نسبت به تبعیت آن از سیاست‌های دولتی ایجاد کند.

هزینه اجرا: «... قابل ملاحظه است، ولی میزان آن را بطور قابل اطمینانی نمی‌توان تخمین زد.»

فصل ۲۸- مقامات محلی

«از آنجایی که دستور کار ۲۱ مشکلات و راه حل‌های زیادی را عنوان می‌کند که ریشه در اقدامات محلی دارند...» اکثر مسئولان محلی باید تا سال ۱۹۹۶ اقدام به ایجاد تفاهم عمومی در میان مردم خود پیرامون «دستور کار ۲۱ محلی» بنمایند. تا سال ۱۹۹۳، جامعه بین‌المللی باید اقدام به ایجاد همکاری روزافزون در میان مسئولان محلی کرده باشد. تا سال ۱۹۹۴، این همکاری باید شتاب کافی یافته باشد. در تمامی این مراحل مسئولان محلی باید زنان و جوانان را در مراحل تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی و اجرا شرکت دهند.

فصل ۲۹- کارگران و اتحادیه‌های کارگری

اقدامات مربوط به امر توسعه پایدار لزوماً به محل کار و نوع کار مربوط می‌شود. جهت حفاظت از کارگران و به خاطر توزیع یک اقتصاد اجتماعی متعهد، باید نظر ایشان از طریق نمایندگان منتخب آنها منعکس گردد. طبق تعریف، فقرزدایی و ایجاد اشتغال کامل و پایدار باعث یک محیط‌زیست امن، پاک و سالم می‌شود. معاهدات مربوطه که توسط سازمان بین‌المللی کار پیشنهاد شده است، در انتظار تصویب می‌باشند.

هزینه اجرا: ۳۰۰ میلیون دلار کمک فنی.

فصل ۳۰- تجارت و صنعت

تجارت و صنعت از طریق شرکت‌های فرا مرزی، نزدیکترین رابطه بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه را بوجود می‌آورند. ۳۵۰ شرکت بزرگ فرامرزی که ۴۰ درصد از تولیدات جهان را به عهده دارند، در واقع ارگان‌های اصلی تأثیرات تکنولوژی بر محیط زیست هستند. از طریق «شورای تجاری توسعه پایدار»، برخی از این شرکت‌ها در کاربرد محاسباتی که گردش حیات را مد نظر داشته و هزینه زیست محیطی استفاده از نهادهای محیط زیست و بازیافت آن را منظور می‌نماید قدم بوده‌اند. با آنکه این شرکتها بیشتر بر فشارها و انگیزه‌های بازار برای حصول به توسعه پایدار باور دارند، معذالک، در راه نیل به هدف توسعه پایدار لزوم اتخاذ اقدامات تنظیم کننده دولت در تسریع این امر را قبول دارند.

ایجاد انگیزه برای مدیریت مسئول و متعهد در شرکت‌های تجاری و صنعتی کوچک و متوسط که با ریسک بالاتری عمل می‌کنند، چالشی است چشمگیر در مقابل مسئولان آموزش ملی قانونگذاران و رهبران صنعت.

هزینه اجرا: تجربه نشان داده است که غالب فعالیت‌های تجاری که نسبت به محیط‌زیست تعهد و مسئولیت نشان می‌دهند، سود در بردارند.

معاهده لایه ازن مونترال و معاهده تغییرات آب و هوا که در ریو به امضاء رسید، هر دو بر لزوم ایجاد رابطه و تفاهمی نزدیک تر میان جامعه علمی- تکنولوژی و سیاستگزاران تأکید نمودند. بر اعضاء این جامعه، اکنون مسئولیت تازه‌ای نسبت به حصول توسعه پایدار محول شده و ایشان مسئولیت نوینی در برابر مردم دارند که موظفشان می‌دارد تا آرمان‌های حرفه والای خویش را محترم دارند. حصول توافق میان دانشمندان در مورد اخلا حرفه‌ای، و پذیرش آن توسط مردم، راه را بر نظارت بهتر بر ایفای مسئولیت اینان در مقابل مردم خواهد گشود.

هزینه اجرا: ۲۰ میلیون دلار برای تقویت سازمان‌های بین‌المللی.

فصل ۳۲- کشاورزان

کشاورزان پاسداران توسعه پایدار هستند و به طور مستقیم مسئولیت یک سوم از اراضی کره زمین را به عهده دارند. آنان نیازمند کمک‌های مالی و فنی جهت گرایش به انجام خدمات کشاورزی خودکفا، کم مصرف از لحاظ انرژی و مواد اولیه می‌باشند. قیمت‌های بازار باید بگونه‌ای تنظیم شوند که هزینه‌های حفظ محیط زیست را در برداشته باشند. زنان که بخش قابل ملاحظه‌ای از کشاورزی دنیا را انجام می‌دهند، باید به مالکیت و استفاده از زمین و اعتبارات مالی و به تکنولوژی کشاورزی دسترسی داشته باشند.

هزینه اجرا: این هزینه‌ها در فصل‌های ۱۴، ۱۲، ۳، ۱۳ برآورد شده است.

بخش IV - شیوه‌های اجرایی

فصل ۳۳- منابع مالی و مکانیسم‌ها

با آن که نمایندگان کشورهای پیشرفته مراقب بودند تا برآورد هزینه‌ها را به «کنفرانس سازمان ملل متحد پیرامون محیط زیست و توسعه» منتسب نمایند و هیچگونه تعهد مالی جهت تأمین هیچ یک از هزینه‌های اعلام شده را به عهده نگیرند، معذالک کشورهای خود را متعهد به لزوم همکاری بین‌المللی در این رابطه نمودند. تفاهم گردید که ریشه‌کن کردن فقر «لازمه نیل به اهداف توسعه پایدار در سطح ملی و بین‌المللی است»؛ و «بهای انفعال و خودداری از انجام اقدامات لازم بیشتر از هزینه اجرای برنامه کار ۲۱ است»؛ «برنامه‌های عظیم توسعه پایدار برنامه کار ۲۱ لازم می‌آورد که کشورهای در حال توسعه منابع مالی قابل ملاحظه و جدیدی را در اختیار کشورهای

در حال توسعه بگذارند»، و بالاخره آن که «اجرای مرحله مقدماتی با اعطای تسهیلات مالی سریع و قابل ملاحظه تسریع خواهد گردید.» مضافاً اینکه کشورهای پیشرفته، «بار دیگر تعهد خود را برای نیل به هدف مورد توافق شده سازمان ملل متحد برای پرداخت ۰/۷ درصد از درآمد ناخالص ملی به صورت وام بلاعوض مورد تأکید قرار دادند، تا در اولویت فرصت پرداخت گردد.»

هزینه اجرا: سالانه ۶۰۰ میلیارد دلار، شامل ۱۲۵ میلیارد دلار کمک فنی و اقتصادی.

فصل ۳۴- انتقال تکنولوژی

۱۲۵ میلیارد دلار کمک‌های اقتصادی عمدتاً به صورت تکنولوژی از کشورهای توسعه یافته به کشورهای در حال توسعه منتقل خواهد شد. به کشورهای توسعه یافته کمک خواهد شد تا به دانش و تکنولوژی لازم، اعم از آن که این تکنولوژی تحت پوشش حقوق مالکیت معنوی باشد و یا جز آن باشد دست یابند. در این ارتباط تحولات حاصل در مذاکرات مربوط به تدوین ضوابط اجرایی بین‌المللی در باره انتقال تکنولوژی تحت «موافقت‌نامه تعرفه و تجارت سازمان ملل متحد» (DNCTAD) مدنظر گرفته خواهد شد. جهت تسهیل دسترسی کشورهای در حال توسعه به تکنولوژی‌های سازگار با محیط زیست، شبکه همکاری بین آزمایشگاه‌ها تأسیس خواهد گردید.

هزینه اجرا: ۴۵۰ الی ۶۰۰ میلیون دلار به صورت کمک‌های مالی و فنی.

فصل ۳۵- علوم در خدمت توسعه پایدار

توسعه همکاری مؤسسات بین‌المللی در مطالعه چرخه تحولات شیمی-خاکی بیوسفر و ایجاد مؤسسات علمی قوی در سطح ملی به همین منظور، لازمه توسعه پایدار در کشورهای در حال توسعه است. از طریق این علوم می‌توان به یک درک اساسی از سیستم کره زمین دست یافت و در عین حال استراتژی‌هایی را بسط و توسعه داد که بر ادامه حیات سالم زمین تکیه نمایند. «در مواردی که خطر صدمات غیرقابل برگشت محیط زیست را تهدید می‌کند، فقدان تشخیص کامل علمی از چنین مقوله‌ای نمی‌تواند مجوزی جهت به تعویق انداختن اتخاذ اقدامات صحیح و درست باشد.»

هزینه اجرا: ۳ میلیارد دلار، شامل ۲ میلیارد دلار کمک فنی و اقتصادی.

فصل ۳۶- آموزش و آگاهی عموم مردم

از آنجایی که رشد و توسعه پایدار نهایتاً باید همگان را درگیر نماید، دسترسی همهٔ کودکان به آموزش باید تسریع گردد، بیسوادی بزرگسالان باید به یک دوم سطح موجود در سال ۱۹۹۰ کاهش داده شود. محتوای آموزشی باید آموزش‌های مربوط به محیط زیست و توسعه را در بر بگیرد.

هزینهٔ اجرا: ۱۴ تا ۱۵ میلیارد دلار، شامل ۵/۵ تا ۶/۵ میلیارد دلار کمک اقتصادی و فنی.

فصل ۳۷- تأسیس ظرفیت

«تقویت و تأسیس ظرفیت مردم بومی جهت اجرای برنامهٔ کار ۲۱، احتیاج به کوشش و تلاش این کشورها و همکاری آنان با ارگان‌های مربوطهٔ سازمان ملل و کشورهای پیشرفته دارد».

هزینهٔ اجرا: هم اکنون معادل ۱۵ میلیارد دلار کمک‌های دو جانبه در کشورهای در حال توسعهٔ به همین منظور صرف می‌گردد. ۳۰۰ میلیون تا ۱ میلیارد دلار نیز جهت کمک‌های فنی بیشتر تعیین شده است.

فصل ۳۸- نهادهای بین‌المللی

برنامهٔ کار ۲۱ پیشنهاد می‌کند که به سیستم موجود سازمان ملل متحد، با «مجمع عمومی سازمان ملل متحد» به عنوان بدنهٔ عالی بحث و سیاست‌گذاری، «شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد» به عنوان دستگاه نظارت بر امر هماهنگی وسیع سازمان که در مقابل مجمع عمومی پاسخگو می‌باشد، «دبیرکل سازمان ملل متحد» به عنوان مقام کل اجرایی، و آژانس‌های فنی به عنوان دستگاه‌های تخصصی، یک «کمیسیون امر توسعهٔ پایدار» نیز اضافه شود. وظیفهٔ این کمیسیون نظارت بر اجرای برنامهٔ کار ۲۱ بوده و گزارش‌های خود را از طریق «شورای اقتصادی و اجتماعی»، به مجمع عمومی تسلیم نماید.

فصل ۳۹- مکانیسم و ابزار قانونی

لازمهٔ اجرای برنامهٔ کار ۲۱، گسترش و تقویت بیشتر قوانین بین‌المللی است. از آنجایی که موافقت‌های بین‌المللی موجود بدون شرکت و همفکری کافی و لازم کشورهای در حال توسعه تنظیم شده‌اند، نیاز به مرور و بررسی مجدد دارند. امر توسعهٔ پایدار نیاز به

گسترش قوانین بین‌المللی به حوزه‌های جدیدی از فعالیت بشر دارد. برای مثال، چه بسا که حفاظت از محیط‌زیست با اصول تجارت آزاد در تضاد در آید. تدوین قوانین بین‌المللی در این زمینه باید به صورت باز و با مشارکت در سطح جهانی انجام بگیرد.

فصل ۴۰- پرکردن شکاف اطلاعاتی

در نظام حسابداری ملی موجود، هزینه‌های زیست‌محیطی به عنوان «هزینه‌های بیرونی» محسوب می‌گردد. درونی کردن اینگونه هزینه‌ها و قیمت‌گذاری بر منابع طبیعی غیرقابل تجدید، و ایجاد شاخص‌های پایداری نه تنها نیاز به اطلاعات و آمار و ارقام جدید، بلکه نیاز به طرز تفکر نو دارد. «نظام نظارت جهانی بر محیط‌زیست» و «بانک اطلاعاتی منابع جهانی» متعلق به برنامه محیط‌زیست سازمان ملل متحد، اولین قدم‌ها در این زمینه هستند.

هزینه اجرا: ۱/۹ میلیارد دلار کمک‌های فنی.

روشن است که اجرای برنامه کار ۲۱ جهان ما را به کلی دگرگون خواهد کرد. باید هم چنین کند، زیرا جهان نمی‌تواند با این وضع به حیات خود ادامه دهد.